

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.16, november 2020

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Kirsten Vad

Tilsyn ved ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Fugle-Visen til Bonde-Frihedens Priis i Danske Samfund i 1840

ved Vibeke A. Pedersen

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Visen
 - 2.1 Genre
 - 2.2 Melodi og form
- 3 Efterliv
- 4 Anvendt litteratur
 - 4.1 Trykt
 - 4.2 Utrykt
- 5 Anvendt webside

1 Anledning

Anledningen til *Fugle-Visen til Bonde-Frihedens Priis* er foreningen Danske Samfunds markering af stavnsbåndets ophævelse i 1788. Stavnsbåndet var en slags rejseforbud, der forbød mænd (bønder) i en vis alder (efter 1764 mellem 4 og 40 år) at fraflytte det gods eller den herregård, hvor de var født. Det var blevet indført af Christian 6. i 1733 efter ønsker især fra godsejerne, der dermed fik kontrol over arbejdskraften. Godsejerne skulle til gengæld stille med soldater, når kongen krævede det.

Strofe 7 henviser til Frihedsstøtten, som blev rejst for at mindes ophævelsen af dette stavnsbånd ved forordning af 20. juni 1788. Ideen til monumentet, der er tegnet af Nikolaj Abildgaard og har en indskrift forfattet af Thomas Thaarup, opstod i 1791, og grundstenen blev lagt af kronprinsen året efter. I 1797 stod monumentet færdigt uden

for den daværende Vesterport i København – tre år før, ophævelsen var fuldt gennemført i 1800.

Læs mere

I dag opfattes støttens placering lige ved den nuværende Københavns Hovedbanegård som værende i centrum af byen. Monumentet blev flyttet nogle få meter i forbindelse med anlæggelsen af banegården, som stod færdig i 1911.

Trods titlen står det ikke helt klart, om sangen faktisk blev sunget i Danske Samfund i forbindelse med den tiltænkte lejlighed (*Bibliografien* 2, s. 177). Men i Grundtvig-arkivet på Det Kongelige Bibliotek i København findes et manuskript til en tale i Danske Samfund til 23. juni 1840, hvor Grundtvig nævner stavnsbåndets ophævelse. Heri roser Grundtvig også bonde og modersmål, som han opfatter som folkets kerne ([fasc. 364.II.34](#)).

2 Visen

Visens hovedemne er bønderne og den frigørelse, der havde fundet sted lidt over 50 år tidligere under den foregående konge, Frederik 6., som havde været de facto-regent siden statskuppet i 1784. Kongen fremhæves som de fattiges beskytter: “Men Gud og Danmarks Kongesøn / De sørged for den Ringe” (strofe 6). Ud over at hylde Frederik 6. som bondens ven lovpriser Grundtvig samtidig skjalden (dvs. sig selv) bl.a. ved at henvise til fortidens Hjarne Skjald fra Saxos fortælling om sagnkongen Frode Fredegod i 6. bog af *Danmarkshistorien* (fx Saxo 2000). Hjarne vandt som bekendt konkurrencen om at digte det bedste mindedigt over kong Frode.

Grundtvig lægger især vægt på, at bønderne nu – i modsætning til tidligere, men ligesom i middelalderen – har mulighed for at synge og lytte til sange på modersmålet: “Igjen da lytter Menigmand / Til Kvad og Kæmpeviser” (strofe 10). For Grundtvig er det betydningsfuldt, at disse sange både er på dansk, og at de stimulerer fædrelandskærligheden (strofe 10). Bøndernes liv og virke tematiseres omkring et før og et nu: “løst er nu” (strofe 8).

Grundtvig opererer i sangen med to forskellige former for understøttelse af kollektiv erindring: Den materielle, der står på mindesmærker som fx Frihedsstøtten, og den, der findes i mindet som folkets sang, og til hvilken Grundtvig bidrager med sine (fædrelandshistoriske) digte. Ikke overraskende sætter Grundtvig det sidste over det første. Faktisk anså han bildende kunst for en af de lavest rangerende kunstarter (se fx Adriansen 2006, s. 75).

2.1 Genre

Med genrebetegnelsen ‘fugleviser’ bygger Grundtvig bro til den sene middelalders og renæssancens folkelige digtning, fx til den allegoriske folkeviser *Christian den Anden og Adelen (Ørnevisen)* fra ca. 1523-1531 (DgF 173) og Hieronimus Justesen Ranchs *Fugleviser* (årstal ukendt, formentlig fra 1590'erne, optrykt 1780). I sin vise opfatter

Grundtvig dog fuglene som naturvæsener, ikke som allegoriske størrelser.

2.2 Melodi og form

Den østrigske folkemelodi fra midten af 1600-tallet, som brugtes til den folkelige sang, “Der stander et Slot i Østerrig”, var meget populær både hos Grundtvig og i hans samtid. Grundtvig har kunnet finde melodien i Nyerup & Rasmussen (1821), bind 2, s. IV. Ellers har han kendt den som melodi til salmen “Jeg ved et evigt Himmerig”, der stadig synges på samme melodi.

Den simple firlinjede strofeform med krydsrimende fire- og trefodsjamber brugtes i den romantiske periode ofte til det, man kalder kunstballader, dvs. viser i en folkeviseagtig stil, der dog i modsætning til middelalderens fri stavelsesudfyldning har en regelmæssig metrisk struktur. Samtidig er kunstballaden meget sangbar, hvilket har været en fordel, når visen decideret – som titlen angiver – er beregnet til at blive sunget i Danske Samfund, hvor møderne ofte blev afsluttet med en sang ([se fx indledningen til “Det Danske Samfund”](#)).

3 Efterliv

Ikke overraskende blev visen genoptrykt i *Viser og Sange for Danske Samfund* (1841, 1842 og 1847). Derudover optræder visen i andre sangbøger og en digtsamling med Grundtvigs egne digte. Fra 1867, tre år efter nederlaget i krigen 1864, findes et optryk, illustreret med kobbergravurer med Dannebrog på forsiden og Frihedsstøtten på bagsiden ([se tekstredøgørelsen](#)).

4 Anvendt litteratur

4.1 Trykt

- Adriansen, Inge (2006) “Grundtvigs bidrag til udvikling af danske nationale symboler” i *Grundtvig-Studier 2006*, s. 67-98. København.
- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- *Christian den Anden og Adelen* (DgF 173) i *Danmarks gamle Folkeviser* (1858-1863) udg. Svend Grundtvig m.fl., bind 3. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1869) *Digte*, udg. Svend Grundtvig. København.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4. København.
- Ranch, Hieronimus Justesen (1780) *Menneskets Pligter forestillede ved Fuglene* [“Fugleviser”] i *Levninger af Middel-Alderens Digtekunst*, bind 1, udg. Bertel Christian Sandvig. København.
- Nyerup, Rasmus & Poul Eduard Rasmussen udg. (1821) *Udvalg af Danske Viser fra Midten af det 16de Aarhundrede til henimod Midten af det 18de, med Melodier*, bind 1-2. København.

- *Sange ved Indvielsen af Folke-Højskolen i Vallekilde* (1865). København.
- Saxo Grammaticus (2000) *Saxos Danmarkshistorie*, overs. Peter Zeeberg, bind 1-2. København.
- *Viser og Sange for danske Samfund* (1841-1847), 1.-3. oplag. København.

4.2 Utrykt

- Manuskript i Grundtvig-arkivet på Det Kongelige Bibliotek i København, [fasc. 364.II.34](#).

5 Anvendt webside

- denstoredanske.dk/Frihedsstøtten (18. juli 2019)